

Prikaz
Primljeno 30. 10. 91.

Dr. IVAN FERENČAK, Ekonomski fakultet Osijek

Dr. Slavko Juriša: SUODLUČIVANJE ZAPOSLENIH U PRIVREDI SR NJEMAČKE, JAZU — Informator, Zagreb 1991.

Doista brojni oblici participacije koje poznaju razvijene europske zemlje u kojima oni predstavljaju respektabilni element gospodarskog napretka i socijalnog mira te evidentni neuspjeh samoupravnog voluntarizma ponukali su dr. Slavka Jurišu, profesora Ekonomskog fakulteta u Osijeku, da istraži pitanje suodlučivanja zaposlenih u privredi SR Njemačke te napiše knjigu istoga naslova. Valja reći da je knjiga dr. Juriše rezultat višegodišnjeg prikupljanja inozemne literature i istraživačkog napora te da je dio rezultata znanstveno-istraživačkog projekta "Suodlučivanje zaposlenih u upravljanju privredom".

Autor, dakako, nije slučaju prepustio izbor modela suodlučivanja i zemlje u kojoj se on operacionalizira. SR Njemačka je zemlja zavidnih gospodarskih performanci ali i, knjiga "vrvi" argumentima u tom smislu, najkompleksnijeg i najrazrađenijeg modela suodlučivanja zaposlenih ("Mitbestimmung")¹ u Europskoj zajednici. Imperativ restrukturiranja našega gospodarstva, unatoč trenutnoj paralizi izazvanoj ratom, nalaže poznavanje pozitivnih iskustava drugih, razvijenih zemalja. Stoga je, unatoč nekim kontroverzama na koje autor upozorava, model njemačkog suodlučivanja inspirativan ne samo za sindikate, političke partije i gospodarstva zemalja članica Zajednice, već i za zemlje i gospodarske sustave koji im se nastoje približiti.

U predgovoru i uvodu knjige razrađen je pojmovno-teorijski aspekt participacije. Zaključna razmatranja su na hrvatskom, njemačkom i engleskom jeziku a recentna bibliografija je podijeljena na normativne izvore, monografsku građu te studije i članke.

Osnovni korpus knjige autor je tematski podijelio u pet dijelova. Centralna su, međutim, prva tri dijela u kojima se pojedinačno elaborira složeni modelski kompleks njemačkog suodlučivanja. Naime, pažljivi studij anatomije suodlučivanja zaposlenih u upravljanju poduzećima njemačke privrede nakon II. svjetskog rata rezultira prepoznavanjem tri posebne cjeline ili modela suodlučivanja. Kao modelsku distinkciju autor navodi tip i strukturu organa u kojima se suodlučivanje artikulira i kompetencije koje ti organi imaju u odlučivanju i upravljanju u poduzeću.

Prvi od spomenutih modela nosi konvencionalni naziv "montan-suodlučivanje" te je njegovoj genezi i anatomiji posvećen prvi dio knjige (str. 9-54). Montan-suodlučivanje, najstariji oblik suodlučivanja posloprimaca (kodificiran 1951. godine) odnosi se na sva velika poduzeća montan privrednog kompleksa. Riječ je o rudnicima ugljena, željezarama i čeličana. Teorijski gledano, upravo je kodifikacija montan-suodlučivanja bila, navodi autor, probni kamen interesnih opcija sindikata, partija i vlade. Pregledno i argumentirano se elaboriraju normativni aspekti suodlučivanja na razini poduzeća i koncerna — tzv. holding novela. Holding novelom ili dopunom Zakona o montan-suodlučivanju je obveza uvođenja i primjene montan-suodlučivanja protegnuta i na dionička društva, društva s ograničenom odgovornošću i rudarske zajednice sa svojstvom pravne osobe. Jednostavno rečeno, matično poduzeće mora prakticirati montan-suodlučivanje, bez obzira na svoju djelatnost, ukoliko upravlja jednim ili više montan-poduzeća. Holding novela, dakle, ne mijenja suštinu montan-suodlučivanja već samo širi njegov obuhvat. Montan-suodlučivanje je, uspješno dokazuje autor, najradikalniji model suodlučivanja u njemačkom gospodarstvu, bez obzira na opadajući broj poduzeća i zaposlenih na koje se primjenjuje. Autor odmjereno apostrofira teorijski kontekst montan modela i fakticitet njegovog utjecaja na eroziju tejlorovske matrice upravljanja poduzećem, napuštanje autoritarnih i uvođenje demokratskih elemenata

¹ Umjesto doslovnog prijevoda naziva "Mitbestimmung" (suodređivanje) autor se odlučuje za termin suodlučivanje, kojim se u hrvatskom jeziku adekvatnije izražava participacija zaposlenih u SR Njemačkoj kao model i proces.

u management. Riječ je, ne samo o stvaranju nove poduzetničke kulture već i kulture suodlučivanja. Upravo se u funkciji paritetnog nadzornog odbora i instituciji direktora rada, tim bitnim odlikama montan-suodlučivanja, etabliraju sasvim nove vrijednosne orijentacije.

Drugi dio knjige (str. 57-109) istražuje drugi model suodlučivanja — tzv. unutarpogonsko suodlučivanje. Naime, pojava suodlučivanja u montan kompleksu imala je poticajno djelovanje na normiranje suodlučivanja (Zakon o uređenju pogona iz 1952. godine) u okviru cjelovitog ustrojstva pogona. Zaštitni znak — centralna institucija suodlučivanja na razini pogona je savjet pogona. I model pogonske demokracije, budući je relativno dugog vijeka, podvrgnut je procesu mijene, dogradnje i cizeliranja. Autor akcentira tezu da su arhitekti pogonskog suodlučivanja pošli od spoznaje da je pogon ne samo tehno-ekonomski već i dinamički socijalni organizam s formalnim i neformalnim pluralizmom koji se između konfrontacije i kooperacije artikuliraju suodlučivanjem. Nadalje, kada je riječ o pogonskoj demokraciji, razrađuju se i brojni institucionalni organi suodlučivanja, interesne sfere koje "pokriva" suodlučivanje te neke atributivno-empirijske kontroverze (diskrepancije normativnog i efektivnog, suodlučivanje u optici vrijednosnih sudova mladih itd.). Autor upozorava i na specifičnost ovog modela — fakultativnost njegove primjene. Naime, osnivanje savjeta pogona, a za razliku od nadzornog odbora i direktora rada u montan i velikim poduzećima, nije pravni imperativ već diskreciono pravo zaposlenih.

Treći dio knjige (str. 113-149) koncentrira se na naredni model - "suodlučivanje u velikim poduzećima" koji se, kako autor navodi, prakticira u gotovo 500 poduzeća određene pravne forme. Ovaj model relativno kasno (1976. godine) ulazi u njemačko radno pravo i gospodarstvo. Autor opširno analizira ekonomsko-politička, društvena pitanja njegovog usvajanja i funkcioniranja. Posebno upućujemo na politološku analizu te argumente o diskrepanciji između pojma i sadržaja pariteta nadzornog odbora, kao i na ključna normativna ograničenja po kojima se suodlučivanje u nadzornom odboru i funkcija direktora rada etablira u nekom "međuprostoru" između dominija i kondominija. Znatnu pažnju autor rezervira za ustavnu provjeru suodlučivanja, odnosno nekih odredaba Zakona o suodlučivanju iz 1976. godine. Riječ je o događaju koji je uzburkao državne, partijsko-političke, sindikalne i znanstvene krugove Njemačke. Kada je u proljeće 1979. godine po institut suodlučivanja donijeta afirmativna presuda vrlo je porastao interes za njega. Autor je opširno eksplicirao svoje viđenje pojedinih aspekata ovoga spora u poglavlju o sindromu ustavnosti suodlučivanja.

Četvrti, pretposljednji, dio knjige govori o stanju i perspektivi suodlučivanja u članicama i poduzećima Europske zajednice. Dva su ovdje relevantna pitanja: posebne modelske specifičnosti participacije zaposlenih u pojedinim zemljama Zajednice i teškoće u traganju organa Zajednice za prihvatljivom paradigmom suodlučivanja u zajedničkim europskim poduzećima i društvima. Kratku eksplikaciju, za temu bitnih, elemenata iz "osobne karte" Zajednice slijedi komparativni pregled karakteristika suodlučivanja u poduzećima zemalja članica. Iz njega nesumnjivo, po njemački modelski kompleks, proizlazi "zavidni kredibilitet u neformalnoj utakmici za inspirativni model participacije u poduzećima Europske Zajednice". U nastavku autor apostrofira značajnu modelsku diskrepanciju i u vezi s tim napore za iznalaženje jedne ili više zajedničkih i prihvatljivih opcija participacije za novoosnovana poduzeća i društva u okviru Zajednice. Taj se proces prati sve do prijedloga "europskog zakona" o formiranju savjeta "europoduzeća" početkom 1991. godine.

Posljedni dio knjige raspravlja ujedinjenje njemačkih država i njene implikacije po suodlučivanje. Stoga se, nakon komparativnog pregleda zapadnonjemačkog iskustva i participacije zaposlenih u DR Njemačkoj, promišljaju pojedini aspekti primjene zapadnonjemačkog zakonodavstva u poduzećima istočnih dijelova jedinstvene njemačke države.

Zaključujemo da je dr. Slavko Juriša istraživanjem suodlučivanja u SR Njemačkoj obavio složen, naporan i opsežan znanstveni zadatak. Temeljno i sveobuhvatno korištenje recentne izvorne građe i literature (ukupno 144 reference, 44 bibliografske jedinice od kojih 41 na njemačkom jeziku), aneksi prijevoda aktualnih zakonskih tekstova o suodlučivanju, uspješna tehnička oprema knjige (vidljivo izdvojeni aneksi), autorov napor da fenomen suodlučivanja prati i izlaže u genetskom kontinuitetu sve do samog tiskanja knjige, svrha koju ova knjiga može i treba imati u gospodarskoj transformaciji poslijeratne Hrvatske, argumenti su "za" ovu knjigu. Ona je pravo osvježenje domaće literature koja tretira pitanja participacije te u znanstvenom, tematskom i metodološkom smislu predstavlja originalni znanstveni doprinos.